

CINE SUNTEM? CINE ESTE OMUL? CARE ESTE VIITORUL OMULUI?

Exista foarte multe definiții ale omului, de la biped fără pene până la ființă rațională. Fiecare din aceste definiții ne mulțumește mai mult sau mai puțin, fiecare prinde ceva din ceea ce suntem noi, oamenii. Blaga a simțit și el nevoia să ne definească, în raport cu *Misterul*, cu ceea ce este necunoscut nouă și cu dorința noastră, cu necesitatea pe care am trăit-o și pe care o trăim, de a cunoaște, de a *revela* acest mister.

<Omul> s-a născut atunci când a avut loc o mutație ontologică, când a depășit pragul vieții animalice, viață în care valoare au numai *existența întru autoconservare și securitate*, și a început să aibă o *existență întru mister și pentru revelare*. Nu putem să nu fim de acord că la un moment dat, în evoluția noastră filogenetică, s-a petrecut ceva care ne-a mutat din lumea animală în ceea ce numim omul. Inteligență au și unele animale, ce are omul în plus este puterea sa creativă, este dorința de a se depăși cu unic scop de a pătrunde necunoscutul ce-l înconjoară. Omul a folosit inteligența pentru a nu-i mai fi frică de ploaie, de tunet, de fulger, de animale, de cutremure, de foc. Cum a reușit? Construind povești cu balauri care scuipă foc, cu un potop care a înghițit totul, cu feți frumoși și cu zâne, cu zei care conduc de undeva din cer. A creat mituri, dar a îmblânzit și animalele, și-a constuit scule și arme, a ridicat castele, piramide și temple pe care le-a împodobit cu picturi și cu pietre sculptate. Este singurul animal care a devenit creator de valori, care schimbă aspectul pământului și mărilor. Cât a reușit și ce a reușit numai noi ar trebui să știm. Ce are valoare pentru noi? Știm noi oare?

Dacă ar fi să-l ascultăm pe Blaga ar trebui să fim mulțumiți dacă suntem creatori. Acesta este destinul nostru, să fim creatori. Nu contează atât domeniul, artistic sau tehnic, nu contează, suntem creatori producând ceva, putem foarte bine folosi ceea ce au produs alții, important este ca aceste creații să ne ajute cumva în revelarea misterelor vieții, ale misterelor de care fiecare dintre noi ne lovim. Nu contează nici dacă vom reuși cumva să le îndepărtăm, nu contează dacă vom reuși realmente să revelăm un mister, ceea ce contează este să fim creatori întru revelarea acestor mistere, numai atunci vom fi, suntem, oameni.

Lucian Blaga este de acord că și animalele au putut, și pot, avea unele categorii cu care cunosc lumea din jurul lor. În nici un caz nu au avut, și nu au, categoriile înțelegerii, categoriile inconștientului, pe care le are omul.

Cum funcționează categoriile animalelor? Sunt ele conștiente sau inconștiente? E foarte greu de răspuns. Sigur că și animalele au un inconștient. Noi știm că ele visează și că astfel prelucrează datele percepute, conștient și inconștient. Cine a avut lângă el un câine sau o pisică știe cât de agitat poate fi uneori somnul lor. Latră, aleargă, în vis. Deci, au o viață inconștientă, ceea ce înseamnă că pot avea și unele forme și categorii ale inconștientului. Important rămâne că nu au în nici un caz categoriile care au devenit umane. Au, probabil, noțiunile de spațiu și de timp, ca și alte câteva categorii, care le pot ajuta să trăiască. Noi, cei ce avem animale pe lângă noi mai știm ceva; uneori aceste animale devin atât de umane, încât simți în privirea lor, în salturile pe care le fac, sau în pozițiile pe care le iau, sentimente pe care le considerăm pur umane. Este adevărat că cel mai important sentiment al lor, mă gândesc la câini și chiar la pisici, este atașamentul față de o persoană, este imposibilitatea de a minți, de a trăda. Un câine iubește până la capăt pe cineva și este foarte nefericit dacă acel cineva dispare din viața lui. Am cunoscut un caz în care o pisică a reacționat la fel, stăpânul iei fiind plecat, și pentru că era începutul celui de-al doilea război mondial, iar persoana era de origine rusă, fusese luat într-un lagăr. Pentru că atunci încă mai puteai discuta cu stăpânirea, tatăl meu a intervenit și i s-a dat drumul peste 10 zile. În tot acest timp, pisica a stat culcată pe lucrurile lui și nu a vrut să mănânce nimic.

Animalele au și ele zona lor de sensibilitate, cu categoriile lor, dar cu siguranță, mult mai puține decât ale inconștientului uman. Le lipsește rațiunea, sau posedă doar un rudiment al ei, ele nu gândesc sau gândesc schematic. Asta o știam și până acum, ceea ce nu știam este că le lipsește rațiunea și din cauza asta nu pot minți, nu pot înșela. Dacă au numai unele categorii ale înțelegerii, categorii ale conștienței, ca și unele categorii stilistice ale speciei, împreună cu spațiul și timpul ca forme rudimentare a sensibilității lor, această simplă înțelegere nu le face destul de inteligente pentru a putea minți. În domeniul înțelegerii se decodează și se clasează percepțiile, senzațiile, și se formează, probabil, sentimentele. Însă numai cu rațiunea vom putea hotărî ce să facem, cum să facem, cum și când să acționăm. Rațiunea este voință și deliberare conștientă. Când vorbim de un câine sau de o pisică, acțiunile lor voluntare se limitează la pulsunile instinctelor primare, tot o variantă a personanței, numai că în cazul instinctelor este vorba de o forță care se impune, fără drept de apel, acțiunilor voluntare conștiente. Foamea, setea, frica, oboseala, sexualitatea, sunt astfel de forțe ce determină, în cea mai mare parte, acțiunile voluntare ale animalelor. La animale, mai clar decât la om, se poate urmări această

determinare inconștientă a acțiunilor conștiente. Atașamentul de o persoană, sentimentul iubirii animale ce se află în altă zonă decât cea a sexualității, este mai greu de înțeles. Pulsunile instinctuale sunt cele care-i asigură animalului autoconservarea lui, a speciei. Oare, de ce acest atașament care-i depășește, le transcende condiția animală? Pentru animalul de lângă noi, cu toate că suntem o realitate a lumii lui înconjurătoare, suntem în același timp un transcendent. Condiția lui animalică tinde să fie depășită prin acest atașament față de om. Această legătură sentimentală între animal și om poate fi realizată și de alte specii animale, nu numai de câini și de pisici. Elefantul, delfinul, vidra, au fost dați ca exemple. Trebuie să recunosc că acest atașament animal față de om este cel puțin curios și vine în sprijinul celor spuse de Blaga despre mutația ontologică. Omul s-a detașat de existența întru autoconservare și securitate, de existența vieții animale, intrând într-un orizont al existenței întru mister și revelație și a putut s-o facă pentru că avea o colecție bogată de categorii cu care înțelegea lumea. Aceste animale ce au putut să se schimbe, să evolueze, să devină ceea ce sunt astăzi. Mai există cel puțin încă o posibilitate, cea propusă de epopeea lui Ghilgameș; ca <animalul om> să fi fost fecundat de alte ființe inteligente care i-au transmis, genetic, aceste categorii care l-au făcut sensibil misterelor.

În orice caz, atunci când vom observa că un animal va cădea pe gânduri în fața unui apus sau unui răsărit de soare, sau, cine știe, gândindu-se la nemurirea sufletului animal, la misterele ce-l înconjoară, să știm că este pregătit și el, că mutația ontologică s-a și declanșat în acea specie.

Trebuie să fim atenți la ceva când ne gândim la această legătură între animal și om. Condiționarea reflexă poate fi unul din modurile în care se poate realiza, dar nu se reduce numai la această condiționare. Este și altceva. Este ceva ce a fost observat pentru prima dată experimental la un cal, la *clever Hans*, în Berlinul anilor 20.

În secolul 19, se făcea mare caz, la Paris, cu diferite animale inteligente. Porci, capre, ce știau să dea rezultate la adunări și scăderi. Victor Hugo în *Notre-dame de Paris*, povestește despre o capră ce făcea socoteli aritmetice. Povestea calului numit *clever Hans* este ceva mai interesantă. Acest cal știa și el să dea răspuns la socoteli aritmetice, bătea cu piciorul într-o podea de lemn exact de atâtea ori cât era rezultatul. A fost filmat, era ceva ce nimeni nu-și putea explica. Stăpânul a fost dispus să facă diverse experiențe. Toate erau adevărate reușite. La un moment dat, unui experimentator i-a venit ideea de a arăta cartonul numai calului, nu și oamenilor, ce erau totdeauna în

jurul lui. În această situație calul a răspuns haotic. Uitase aritmetica. Întâmplarea a fost considerată o excrocherie și aproape uitată. Ce ușor punem noi, oamenii de știință, eticheta de: excrocherie! Este real că omul era cel ce înțelegea și că, într-un anumit fel comunica asta calului. Cum? Aici este interesant, pentru că nimeni n-a încercat o explicație. Comunicarea dintre cal și stăpânul lui era empatică, o comunicare directă ce nu prea are nevoie de alt substrat. Calul afla de la stăpânul său care este răspunsul, poate printr-un semn sau mic zgomot, cu toate că mă îndoiesc că avea un alfabet, sau o aritmetică, paralele, atât de dezvoltate. Acelaș lucru se întâmplă și azi cu diverse animale, de preferință maimuțe, ce sunt învățate să comunice cu oamenii, și care fac progrese cu cât lucrează mai mult cu un singur experimentator. Ce să mai vorbesc de calul din povești? El asculta un șoptit al stăpânului și se ducea exact acolo unde era trimis. La fel și cu caii din western-uri. Animalele au, probabil, ceea ce noi, oamenii, am pierdut atunci când am început să vorbim. Au al șaselea simț. Știu când se va declanșa un cutremur, știu ce fel de om este cel pe care-l întâlnesc, știu dacă să-l atace sau nu.

Animalul de lângă om este cumva și stăpânul lui. Câinele va pune laba pe tine ca să știi că-i aparții, iar pisica se așează pe cartea pe care tocmai o citești și nu vrea să plece, pe mașina de scris la care chiar scrii sau pe claviatura computerului. Animalul este gelos pe alt membru al familiei, fie el om sau alt animal. Vrea să fii numai al lui. E o adevărată iubire. Nu ar trebui să ne mirăm de ce oamenii au nevoie de animale în jurul lor, pentru că ei au nevoie să simtă că cineva îi iubește. Animalul va lua de la om ceva, va începe să-i semene stăpânului, va începe să privească în ochii acestui stăpân de parcă ar vrea să-i vorbească. Între ei se înfiripă o comunicare de care omul este conștient fără ca s-o poată explica.

Am văzut că există un mod specific de a exista al omului, mod care a apărut ca mutație ontologică, este *existența întru mister și pentru revelare*. De aici trebuie să plecăm în orice apreciere asupra omului privit ca trecut, prezent și viitor. Această *mutație ontologică* care a creat specia om, specie care nu pare prea mult schimbată în ultimele mii de ani, este cazul să fie urmată de *a doua mutație ontologică*, mutație care s-ar putea să nu fie, nici ea, însoțită de schimbări anatomice importante. A doua mutație ontologica se va produce în om atunci când acesta va deveni conștient de valoarea inconștientului său, de ce înseamnă matricea lui stilistică, de ce înseamnă *înțelegerea* pe care o are.

Primul care a anunțat o mutație în om a fost Nietzsche, care prin al său Zarathustra predica apariția *supraomului*, <der ubermensch>. Supraomul este văzut de scriitorii ai fantasticului ca un om cu puteri fizice și psihice nemaiîntâlnite. El poate zbura, prinde cu mâna gloanțele, poate dărâma zidurile printr-o simplă împingere cu mâna. *Superman* este mai mult un supradotat fizic, un mutant biologic, nu atât un mutant ontologic. Cred, că această viziune, chiar dacă este mai departe de realitate, este mai aproape de ceea ce suntem dispuși să ne imaginăm despre un posibil supraom. Este mult mai greu să fim de acord că acest *superman* putem fi chiar noi dacă ne vom apleca mai cu atenție asupra a ce este în noi, asupra interiorului nostru. Cum înțelegem noi realitatea, cum gândim noi, cum se nasc sentimentele noastre? Acestea sunt modalități prin care putem deveni foarte puternici, mult mai puternici decât dacă am putea numai zbura printre nori, sau plonja în adâncul mărilor.

Cum va putea fi supraomul mileniului trei? Va fi omul ce a suferit cea de-a doua mutație ontologică.

Va avea un nou discernământ asupra faptelor sale. Rațiunea lui va fi mai zgârcită în minciuni și se va gândi de nenumărate ori până să facă ceva rău cuiva. Legea morală, de care ne vorbea Kant, va acționa cu putere. Va ști că "maxima voinței sale poate fi oricând o lege universală", că ceea ce el face se va putea întoarce și asupra lui, fie că este bine fie că este rău. Acțiunea unui om nu mai este o simplă acțiune individuală, prin *matricea sa stilistică* el seamănă unei imensități de oameni, se și deosebește de ei, dar le și corespunde, deci ceea ce el va vrea să facă vor vrea și alții să facă. Universalitatea acestei legi poate fi limitată, poate fi numai generală. Nu-i așa că seamănă mult cu ceea ce spun inzii că este Karma? În plus, fiecare om, fiecare *supraom*, dacă aceasta va fi posibil, va ști că nu este și că nu poate fi Dumnezeu. El nu poate ști totul, nu poate face orice, și are limite foarte riguroase ale cunoașterii și ale acțiunilor sale. Nimeni nu poate fi invincibil pentru că fiecare, la rândul nostru, pentru că suntem undeva asemănători, suntem supuși aceluiași pericol, care vor deveni act depinzând de voința, de decizia și de acțiunea noastră, de ce vom face fiecare. El va ști ceea ce fiecare creștin care crede în cuvântul lui Iisus Christos știe că drumul spre împărăția lui Dumnezeu, drumul îndumnezeirii ne este deschis prin chiar matricea noastră stilistică, că fiecare și-l alege singur, fiecare pășește pe calea pe care vrea s-o ia. Pentru condiția noastră umană, supusă cenzurii transcendente a categoriilor, salvarea poate fi numai cunoașterea a ceea ce avem în noi, și care este o parte dintr-un transcendent ce nu s-a consumat

împărțindu-se. Eu cred că este același lucru cu a spune că îl avem pe Dumnezeu în noi. Nu trebuie decât să găsim felul de a-L descoperi, de a găsi poteca care să ne conducă acolo, încă o dată, de a fi conștienți de existența unei matrici stilistice, e a simți acest transcendent care s-a cuibărit în adâncul nostru.

Ce mare apropiere este între *noologia abisală*, pe care a propus-o Blaga și între *psihanaliza* propusă de Freud, sau *psihologia analitică*, a lui Jung, și câtă deosebire poate fi între inconștientul propus de aceste școli! Este adevărat că și pentru Freud, prin supraeu, dar mai ales pentru Jung, prin arhetipuri, există o parte de transcendent în inconștientul nostru. Numai că la Blaga, categoriile stilistice nu sunt numai gestația transcendentului în noi, prin aceste categorii s-a deschis o poartă care aduce în inconștient multă lumină, strălucire, frumusețe, și tot ce e bun, lăsându-ne pe noi oamenii să hotărâm care poartă s-o deschidem, cea a refulărilor, a conflictelor, sau cea a iubirii, a purității sufletești. Toată această diferență numai din cauza ideii categoriilor stilistice, a matricii stilistice, a cenzurii transcendente. Numai din cauza oportunității pe care o oferă categoriile stilistice de a fi filtrul tuturor percepțiilor noastre, a întregii noastre sensibilități. Blaga a făcut un pas mare în înțelegerea interiorului omenesc, un pas ce merită luat în seamă. Cunoașterea noastră interioară a fost totdeauna o mare dorință, și un pas foarte greu de realizat. Nu degeaba scria pe frontispiciul templului de la Delphi <*gnose te auto*>.

Avem o serie de categorii, unele pe care le folosim conștient, altele inconștient, și cu care putem înțelege lumea înconjurătoare. Am văzut că aceste categorii sunt tot atâtea frâne ale posibilității noastre de a înțelege, de a cunoaște realitatea așa cum este ea. Cu aceste categorii înțelegem pentru că sunt ca un model pe care trecem o hârtie transparentă cu desenul percepțiilor și senzațiilor noastre. Dacă ele seamănă, le și putem înțelege având modelul în minte. Ceea ce nu seamănă cu ce avem în cap, nici nu vom putea înțelege. Le vom considera domeniul misterului, este necunoscutul care ne stimulează pentru a încerca să-l descifrăm, să-l revelăm.

În acest fel, multe vor rămâne necunoscute, multe mistere ale lumii. Ceea ce este în ajutorul nostru, spațiul, timpul și categoriile cu care putem înțelege, putem trăi, tot ele, spațiul, timpul și categoriile, vor deveni o frână a cunoașterii. Este foarte bine să știm asta. Să știm că nu putem cunoaște totul și că multe rămân necunoscute cu toată istețimea minții noastre. Dacă vom ști limitele noastre, vom deveni mult mai puțin vulnerabili. Născut creator,

așa cum este omul, a-și cunoaște limitele este o putere imensă. Mai ales că avem o metodă de a pătrunde necunoscutul, de a pătrunde misterele, chiar dacă nu le putem cunoaște. Metoda ce ne stă la îndemână sunt poveștile, miturile, construcțiile metaforice. Necunoscutul, misterul, este ceva căruia nu-i putem găsi o reprezentare, o formă, o imagine, putem doar construi ceva ce să semene cu el, ceva asemănător, asemănător cu ce avem noi în cap și cu ce credem că acest necunoscut ar putea semăna, un fel de copie pe indigoul categoriilor noastre, o cunoaștere negativ. De fapt, asemănarea este cu formele sensibilității noastre, cu categoriile conștientei și cu cele ale inconștientului. Construind o metaforă, acest necunoscut va veni mai aproape de noi. Când nu putem cunoaște ceva, ne rămâne un anumit simț intern care ar putea descifra o parte din mister.

Avem o sensibilitate inconștientă? Desigur că avem și o sensibilitate inconștientă deoarece avem un filtru prin categorii ce se leagă de spațiu și de timp. Noi vom construi o imagine care știm că nu corespunde misterului dar ne spune ceva din acest el, ni-l aduce ceva mai aproape. Acestea sunt metafora și mitul. Este un secret, cunoscut de toți, dar nu totdeauna conștientizat, că omul creează povești pentru a supraviețui în această lume plină de mistere. De aceea, după cum am mai spus, arta este o necesitate. Muzica, plastica, decorațiile, tablourile, covoarele, arhitectura, poezia, poveștile, teatrul, orice manifestare artistică putem întâlni în viața noastră de zi cu zi, acestea nu pot lipsi pentru că sunt chiar viața noastră. Știința are și ea poveștile ei ce ne cuceresc, care se pot schimba pentru că vine altcineva și ne dă o imagine diferită și pe care o considerăm mai apropiată de ceea ce știm deja. *Nu m-ai fi căutat dacă nu m-ai fi găsit mai înainte*, spune B. Pascal. Noi nu putem căuta decât ceea ce este în capul nostru. Vă aduc aminte de gluma metafizică a celui ce vede girafa și spune că așa ceva nu poate exista. Tot astfel, ceea ce nu-i asemănător cu nimic din capul nostru nici nu există, nu poate avea existență pentru noi. Ne plac poveștile pline de metafore ce ne redau misterele sub o formă prietenoasă, ce ne spun ceva apropiat vieții noastre. Apoi, faptul că avem niște bariere interne ce ne opresc cunoașterea în absolut, ce poate fi mai binevenit? După cum spuneam ce tristă și fadă ar fi lumea dacă am ști totul! De ce să mai citești o carte, de ce să mai admirăm o expoziție sau să ascultăm muzică ? Dacă știm totul nu mai avem nevoie de nimic. Am trăi o imensă plictiseală. Nu-i așa că e benefică *cenzura transcendentă* pe care a văzut-o Lucian Blaga?

Marele Anonim a sădit în noi formele sensibilității, categoriile conștientului și ale inconștientului, pentru a ne oferi un instrument al înțelegerii, al

cunoașterii. Același instrument, spațiul, timpul, și categoriile, sunt în același timp frânele transcendente ale cunoașterii, sunt *Cenzura Transcendentă*.

Cine suntem noi? Cine este omul? Care este viitorul omului? Este o secvență de întrebări la care mulți au încercat să răspundă și foarte puțini au răspuns în așa fel încât să ne mulțumească. Este și foarte greu. Am văzut că părerile noastre pot fi foarte deosebite, chiar de la om la om. Avem șansa de a ne afla în fața unui gânditor, Lucian Blaga, care a construit un sistem filosofic cu care a reușit să răspundă cu sens la unele întrebări. Poate chiar la acestea.

Noi suntem animalele care, la un moment dat, ne-am transformat suferind *prima mutație ontologică*, astfel am trecut de la viețuirea întru autoconservare și securitate la trăirea întru mister și pentru revelare.

Omul este ființa din univers care are o minte înțelegătoare și rațiune. El poate activa conștient sau inconștient. Activitatea înțelegătoare se realizează prin formele sensibilității, spațiul și timpul, și prin categoriile înțelegerii și cele ale inconștientului. Activitatea înțelegătoare inconștientă domină personant conștientul. Rațiunea, voința, acțiunea conștientă consecutivă unui act de voință este factorul de libertate umană, libertate ce are determinanta personantă a matricei stilistice, libertate ce ne oferă ridicarea pe culmile civilizației dar, pe de altă parte ne poate deschide și cutia Pandorei. Cu rațiune mințim, furăm, ucidem, facem tot ce este urât și rău, rațiunea împinsă de sentimente. În mod inconștient suntem mai puțin apti de a face o acțiune urâtă, rea. S-ar putea întâmpla așa ceva numai dacă o stare conștient rațională își păstrează independența în stare inconștientă. Așa se întâmplă cu cei ce înjură, sar la bătaie nejustificat, omoară, violează, când sunt sub influența drogurilor, a alcoolului, sau în transa hipnotică. Numai că nu cred că cineva poate face cuiva rău, fiind hipnotizat, dacă n-ar fi dispus să facă același lucru și în stare trează. La fel în starea de beție, sau sub influența drogurilor. Factorul determinant nu este drogul, alcoolul, ele sunt numai un factor agravant. Totul depinde de biotipologia omului.

Fiind în vizită la Stanford am stat de vorbă cu un profesor de psihologie care practica și terapeuica prin hipnoză . Acest profesor (Tom Naghi), mi-a povestit cum învățase un pacient, cu care lucra de mai mult timp, să-i răspundă, în loc de da și de nu, prin ridicarea indexului de la mâna dreaptă pentru *da*, și a indexului de la mâna stânga pentru *nu*. La un moment dat, fiind în transă hipnotică, l-a întrebat ceva și a răspuns *Nu*, dar, în același timp, a ridicat indexul de la mâna dreaptă, ceea ce însemna *Da*. Răspunsul

corect era *da*. Cu vocea a mințit dar cu gestică, care se pare că este mai mult legată de filtrele categoriale, a spus adevărul.

Viitorul omului este dispariția ca ființă prin luptă fratricidă, sau *a doua mutație ontologică*, accesul la un nou om, poate la *supraom*?

Să repetăm: ce înseamnă a 2-a mutație ontologică?

1. Omul trebuie să-și cunoască înțelegerea și rațiunea. Să știe cum funcționează mintea lui, să știe că prin matricea lui stilistică este singur pe lume, dar împreună cu toți cei ce-i seamănă, dintre cei ce sunt, au fost și vor fi. Prin inconștientul nostru inteligent realizăm o unire singulară a unui universal, poate numai a unui general, a unor determinații, și a individului care suntem.

2. Omul trebuie să știe că are limite, că mintea lui înțelegătoare și cunoscătoare este chiar cenzura transcendentă. Din această cauză, el poate fi animal, dacă trăiește numai pentru ca să supraviețuiască, el și specia, trăiește pentru autoconservare și securitate, pentru civilizație. Poate fi și om dacă este creator și consumator de metafore, de mituri, de povești. Poate fi numai supraom, nimic mai mult, nu poate fi Dumnezeu, dacă devine conștient că are în el întregul univers cu toate misterele lui și că este paznicul acestui monument pe care-l are în el. Cred că acum putem înțelege mai bine cuvântul lui Iisus Christos" Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și mai apoi toate celelalte vi se vor adăuga vouă".

Cu alte cuvinte, tot ce este sădit în noi, pentru că este frumosul, corectitudinea, dorința de adevăr, bunătatea, în mai puține cuvinte; curățenia sufletului. Ar trebui, la naștere să avem sufletul curat, în el se păstrează arhetipurile ancestrale, toată memoria speciei, a unei națiuni, a grupului social, al familiei, tot în el sunt forme ale sensibilității și categorii ce filtrează stilistic tot ce avem de la buni, de la străbuni, ca și tot ce adăugăm noi cu voința noastră.

Mare atenție!

Mai întâi. Atenție la ce adăugăm noi, căci ce moștenim este, de cele mai multe ori, bun. Atenție cu ce ne încărcăm voluntar memoria noastră afectivă. Atenție, poate fi ușor dereglată de gânduri ce nu corespund matricii stilistice și arhetipurilor noastre. Omul ce ești și ce devii depinde de ce vrei, de ce faci. Dacă vei participa la a doua mutație ontologică, înseamnă să lucrezi

pentru a-ți perfecționa sufletul și spiritul, să ajuți matricea ta stilistică și arhetipurile să fie, vei evolua, vei fi un creator- consumator de artă și de știință. Vei scăpa de frica a ceea ce vei fi mâine, pentru că nu poți fi decât ceea ce ești, decât ceea ce te faci tu însuși.

Apoi. Amintește-ți că nu degeaba poporul i-a numit pe bătrâni, *buni, și stră-buni.* De la ei ne vine ceea ce este bun, binele, valoarea supremă, pentru că bătrânii sunt transcendentul nostru (și noi îi transcendem pe ei, numai că altfel), sunt arhetipurile și categoriile cognitive, ca și cele stilistice.

Ce bine că suntem oameni atât de diferiți unii de alții! Este atât de greu să vorbești despre om. Dacă m-ar întreba cineva aș spune că sunt pentru elite, pentru elita spiritului. Numai că este foarte greu să fac o delimitare printre oameni.

Unii, poate cei mai mulți, se vor mulțumi să viețuiască în vederea asigurării existenței. Vor avea grijă să nu le lipsească nimic copiilor, vor promova în meseria, în funcția lor, se vor înscrie bucuroși în avantajele pe care civilizația le oferă. Dar și aceștia se vor simți bine într-o casă decorată frumos, vor avea în casă obiecte care le vor spune ceva șoptind inconștientului lor, matricei lor stilistice. Vor asculta muzică, se vor duce la spectacole, vor pierde timpul în fața televizoarelor.

Poate că alții se vor gândi cum să evolueze, cum să mai câștige ceva nou pentru mintea lor, vor simți nevoia creației artistice, vor produce, dar vor consuma, poate că vor consuma mai mult. Depinde ce fel de artă vor consuma. Depinde dacă vor deveni conștienți de ce înseamnă omul nostru interior, depinde de vor auzi șoptitul glasului interior, un fel de greiere a lui Pinocchio, un sfătuitor, un *daimon*, un mesager ascuns al celor bune și frumoase.

Nu știi dacă omul simplu care transpiră muncind, dar cântă, se bucură de frumusețea apusului și răsăritului de soare, spune povești copiilor sau nepoților, nu știi dacă acest om nu este mai aproape de spiritualitate decât sunt eu. Nu știi dacă omul primitiv care este sfătuit de șaman nu lucrează mai mult ca să-și perfecționeze spiritul decât o poate face orice om civilizat?

Ar fi bine dacă am putea să ne conștientizăm că avem în noi o memorie și niște structuri cognitive pe care, vrând nevrând, le vom folosi și ar fi bine să le folosim cât mai bine. Ar fi bine dacă am ști că drumul, care ni se pare

greu, accesul la spiritualitate, îl avem la îndemână și este relativ ușor de realizat pentru că ne ajută străbunii. Ar fi bine dacă am ști că nu poți pierde ceea ce este adânc înscris în tine, dar că putem să fim, dar mai trebuie să și vrem să fim.

Această gândire nu este deloc atât de singulară precum s-ar putea crede. Soren Kierkegaard în *Conceptul de anxietate* ne spune că "fiecare individ este el însuși și neamul... Mitul face ca lucrurile interne să aibă loc extern" (Soren Kierkegaard, *Conceptul de anxietate*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1998, p. 83) . Kierkegaard vede instituirea omului ca om printr-un salt calitativ, prin instituirea păcatului. Această instituire a păcatului prin Adam și Eva este un salt calitativ. Nu seamănă acest salt calitativ prin care omul câștigă anxietatea devenind om cu ce ne spune Blaga despre specificul existenței umane care este *întru mister și pentru revelare*? Câștigarea anxietății este tocmai despărțirea de lumea animală. Frica de a exista a apărut, sau s-a agravat exponențial, de-abia când omul, nu de mult fără griji în lumea animală, de curând devenit om, și-a dat seama în ce lume plină de necunoscut trăiește. Animalele preferă teritoriul lor pe care-l cunosc. Animalul știe ce este frica, dar omul este anxios înainte de a-i fi frică de ceva anume. Omul este anxios pentru că trăiește într-o lume de mistere, și -și dă seama că trăiește în această lume. El face eforturi pentru a releva aceste mistere și -și dă seama că ceea ce poate cunoaște este atât de puțin. Puțin, dar nu nimic. Metafora mărului care i-a fost oferit lui Adam reprezintă acest salt calitativ, acest imens salt pe care l-a făcut omul pe acest pământ. Kierkegaard spune că " Fiecare știință sălășluiește ori într-o imanență logică, ori în imanența din cadrul unei transcendențe pe care nu o poate explica. Păcatul este tocmai această transcendență." Soren Kierkegaard, *Op. cit.*, pg.87). Păcatul originar este chiar certificatul de existență al omului, al animalului devenit om, iar *Anxietatea*, de care vorbește Kierkegaard, este starea de neliniște conștientă pe care o produce înțelegerea trăirii într-o lume de mistere. "Adevăratul "sine însuși" este instituit abia prin saltul calitativ" (Soren Kirkegaard, *Conceptul de Anxietate*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1998, pg.119), omul devenit om este conștient de lumea din jurul său, de *sine însuși*, de existența lui întru mister. Anxietatea este martora libertății omului, ea este semnul trăirii în mister, al eliberării omului de lumea animală.

Când Kierkegaard spune: "...fiecare individ este el însuși și neamul." (Soren Kierkegaard, *Op. cit.*, p.83), spune ce spun Jung și Blaga. Prin categoriile conștienței, noi suntem un eu, o persoană, un individ, prin cele ale inconștientului, ca și prin arhetipuri, participăm la toată umanitatea, la toată

lumea, la națiune, la grupul social, la familie, deci și la neam. Fiecare dintre noi este un individ, dar prin memoria noastră, care este structurată în adâncime, istoric, pe nivele, fiecare nivel extinzându-se cât poate mai mult, nici unul din noi nu poate scăpa de dominația generalului.

Vom încheia acest capitol deschizând, din nou, discuția despre transcendent. Este bine să mai spunem câteva cuvinte despre perspectiva transcendentului în filosofia lui Blaga. De fapt vă propun o mică discuție despre transcendent. *Transcendere*, ceva care ne depășește. Putem fi depășiți în multe feluri. Dacă rulez pe șosea, pot fi depășit de altă mașină, pot fi depășit de înțelegerea unui text. Degeaba voi deschide o carte de Teoria Categoriilor, de Geometrie Analitică sau de Fizică Cuantică dacă nu am pregătirea necesară. De obicei, ne simțim depășiți de ceea ce nu putem înțelege, misterele ne depășesc dacă nu le putem pătrunde. De aceea, s-a format un fel de teritoriu, ce este și el structurat pe nivele de adâncime, în care se află tot ce ne depășește înțelegerea. Acest teritoriu, acest domeniu transcendent este populat mai puțin cu fantasme mistice, cât cu realități care mă depășesc în înțelegere. Este domeniul în care poposește atât o carte de matematici superioare, ființa de a doua instanță, cât și Dumnezeu.

Chiar și cei ce nu cred în forțe spirituale superioare pot avea o relație cu transcendentul, cu acel transcendent real ce ne depășește, simplu, înțelegerea. Este interesant că Martin Heidegger, în *Nietzsche*, este de părere că acesta a fost modul de a gândi a lui Aristot. El a coborât *Ideea* în lumea *formelor*, și a gândit manifestarea formei ca *energie*.

"Aristotele a regândit *"ideile"* pentru a le converti în *"forme"*, și aceste forme le-a conceput ca *"energie"* și ca *"forțe"* care sunt găzduite în ființă... El a coborât ideea în lumea noastră dar, pentru el, forma are statut de ființă, de generalitate, ființa ca generalitate fiind un transcendent pentru individual care este efemer, neavând stabilitate decât în ființă sau în general" (Martin Heidegger, *Nietzsche*, Ed. Gallimard, 1971, p328).

Transcendent este tot ce ne depășește, este un dincolo. Granițele acestei depășiri sunt destul de greu de spus unde sunt. Până unde suntem noi, este lumea noastră, și de unde începe să fie transcendentul? Lucian Blaga ne vorbește de categoria *sofianicului*, de transcendentul care coboară, de sentimentul pe care-l avem noi, o parte din cei ce trăim în sud-estul Europei, că ceva dintr-o altă lume se coboară în noi, ne încălzește sufletul, ne dă liniște și mulțumire. Este senzația pe care o ai când te afli sub cupola bisericii Sfânta Sofia de la Constantinopol. Lumina soarelui se filtrează prin

ferestruicile ce înconjoară baza cupolei centrale. Am simțit așa când am vizitat-o, sigur că eram influențat de scrierile lui Blaga, dar am simțit. Este un mister această senzație că ceva coboară în tine, că Dumnezeu parcă te pătrunde și simți o ușoară emoție în inimă. Nu poți uita ce ai simțit, ceva dintr-o altă lume este acum în tine. Trăiești la limita magiei pentru că ai ceva în plus care a venit și acum este al tău.

Dacă suntem de acord cu această perspectivă a sofianicului, să revedem care este situația cenzurii transcendente. După Blaga, această cenzură este instituită de Marele Anonim care pune în mintea umană formele apriori ale sensibilității, spațiul și timpul ca și categoriile cunoașterii împreună cu categoriile inconștientului. Această cenzură este transcendentă pentru că a depins de buna voință a Marelui Anonim. Altfel, am prefera să spunem că este vorba de o cenzură transcendentală ea realizându-se în noi, cu structurile minții noastre cu care înțelegem și cunoaștem lumea. Nu se pune problema unei confuzii la Lucian Blaga. El vede o unire a transcendentului cu transcendentalul, unire care se petrece în noi, categoria sofianicului fiind un exemplu al acestei uniri. Cenzura transcendentă un alt exemplu.

Cred că această viziune are frumusețea ei așa cum o are viziunea omului îndumnezeit. Pentru noi rămâne un mister cine ne-a dăruit cu formele *apriori* ale sensibilității. Cât privește categoriile, categoriile înțelegerii, ale cunoașterii, și ele au ceva misterios în existența lor în mintea noastră. Faptul că avem noțiunile ca forme ale sensibilității noastre de spațiu și de timp este un mister, dacă aceste noțiuni au putut căpăta atribute diverse, dacă ele s-au diversificat în timpul evoluției vieții, sigur că este posibil. Dar cine și cum ne-a dăruit cu noțiunile primare de spațiu și de timp? Este destul de greu de imaginat. De ce n-ar fi un cadou transcendent? Nu cred că se poate răspunde foarte ușor prin **nu**. De altfel, un astfel de răspuns ar cere o explicație, transcendentul ar rămâne un cuvânt ce poate zbura. Dacă răspundem prin **da**, avem posibila trimitere imaginativă la o metaforă, au fost puse acolo de Marele Anonim. Marele Anonim ar fi, în acest caz, mai mult decât un simplu nume neacoperit, ar fi metafora care ar permite coborârea transcendentului în noi. Putem avea și punctul de vedere al elementului care ne transcende fiind un mediu exterior nouă.

Cred că oricât am încerca să dezvăluim originea, proveniența spațiului, timpului, a categoriilor, chiar și a arhetipurilor, cum au venit ele în mintea noastră, cu atât misterul va deveni mai de nepătruns. Poate că nici nu este important. Este mai bine să plecăm de la ce este, de la ce am găsit, să ne

bucurăm că asta suntem, că avem posibilitatea de a cunoaște, de a cunoaște limitat, filtrat dar, de a cunoaște. Important este că știm, destul de bine, cum este format acest interior al nostru, și mai știm că nimeni nu ne poate lua ceea ce avem. Nici dacă ne ia viața nu ne poate lua transcendența.

Copyright © Geo Săvulescu 2003